

حکمرانی سیاست گذاری سیما در ترکیه

محمد محبوبی مراد
علیرضا قربانی

نویسنده:

ناظر علمی:

سرشناسه:	محبوبی مراد، محمد، ۱۳۶۴-
عنوان و نام پدیدآور:	حکمرانی و سیاست‌گذاری سینما در ترکیه / نویسنده محمد محبوبی مراد؛ ناظر علمی: علیرضا قربانی؛ ویراستار: شیدا محمد طاهر.
مشخصات نشر:	تهران: بنیاد سینمایی فارابی، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری:	۱۸۶ ص.؛ جدول، نمودار.
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۲۷۳۹-۰۸-۰
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیبا
یادداشت:	کتابنامه: ص. ۱۷۸-۱۸۶.
موضوع:	سینما -- ترکیه -- تاریخ History -- Turkey -- Motion pictures سینما -- ترکیه -- تهیه‌کنندگان و کارگردانان Motion picture producers and directors -- Turkey سینما -- ترکیه -- تاریخ و نقد Motion pictures -- Turkey -- History and criticism سینما -- صنعت و تجارت Motion picture industry سینما -- صنعت و تجارت -- سیاست دولت Motion picture industry -- Government policy قربانی، علیرضا، ۱۳۶۵ دی - بنیاد سینمایی فارابی ۵/۱۹۹۳ PN ۴۲/۷۹۱ ۹۴۸۲۶۸
شناسه افزوده:	
تاسه افزوده:	
رده‌بندی کنگره:	
رده‌بندی دیوپی:	
شماره کتابشناسی ملی:	

حکمرانی و سیاست‌گذاری سینما در ترکیه

نویسنده: محمد محبوبی مراد

مدیر مرکز انتشارات، آموزش و پژوهش: محمد ضابط‌بشری فراز

ویراستار: شیدا محمد طاهر

طراحی جلد و یونیفرم: آژانس رسانه‌ای آ به

صفحه‌آرا: امین سوهانی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مؤسسه فرهنگی هنری مشد

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

چاپ اول: ۱۴۰۳

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۷۳۹-۰۸-۰

شابک دوره: ۵-۵۸-۲۷۳۹-۹۶۴-۹۷۸

نشانی: تهران خیابان ولیعصر بالاتر از پارک ساعی نرسیده به توانیر

نش کوچه لنکران پلاک ۲۴۵۴

تمام حقوق متعلق به بنیاد سینمایی فارابی و محفوظ است.

تلفن: ۸۸۲۰۸۹۰۳

فهرست

سخن ناشر

مقدمه

۹

۱۳

فصل ۱. تاریخچه سینمای ترکیه

۱۵

سیر تطور سینمای ترکیه

۱۹

دوره اول: سال های پیدایش (قبل از ۱۹۵۰)

۲۰

دوره دوم: دوران پیمایش (از ۱۹۵۰ تا ۱۹۸۰)

۲۴

دوره سوم: افول و پیدایش (از ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۰)

۲۸

دوره چهارم: رنسانس سینمای ترکیه (بعد از ۲۰۰۰)

۳۳

تقسیم بندی های دیگر از دوره های صنعت فیلم ترکیه

۴۲

فصل ۲. توصیف وضعیت سینمای ترکیه

۴۳

نمای کلی از صنعت سینمای ترکیه

۴۴

موقعیت ترکیه در بازار اروپا

۴۸

جایگاه گیشه ترکیه در بازار سینمای اروپا

۵۲

قیمت بلیت سینما در ترکیه به نسبت دیگر کشورهای اروپایی

۵۳

درآمد صنعت سینمای ترکیه از گیشه

۵۶

حجم تولید سینمای ترکیه

۶۱

سهم تولیدات داخلی و خارجی در سینماهای ترکیه

۶۲

تعداد فیلم های داخلی و خارجی اکران شده

۶۴

رشد استقبال از فیلم های داخلی

۶۴

تعداد فیلم داخلی و خارجی

۶۶

مخاطب سینماهای ترکیه

۶۶

تعداد کارکنان صنعت فیلم

۷۰

توسعه صنعت سینما در استان های مختلف

۷۱

آینده بازار فیلم و سرگرمی

ژانرهای محبوب

جوایز بین المللی سینمای ترکیه

فصل ۳. بازار صنعت سینمای ترکیه

رشد بازار سینمای ترکیه

عوامل اصلی رشد بازار سینمای ترکیه

سایر عوامل رشد بازار سینما

رشد بازار سینمای ترکیه در مقایسه با دیگر کشورهای اروپایی

جذب مخاطبان جدید برای سینما

لزوم افزایش پرده‌های نمایش با کیفیت

اثر رشد ثروت عمومی بر رشد بازار سینما

نقش افزایش قیمت بلیت در رشد بازار سینما

درآمدهای صنعت سینمای ترکیه

درآمد از بازار داخلی

محل کسب درآمد و ضرر فیلم سازان

نظام تولید

روند صعودی تولید واکران فیلم در ترکیه

پراکندگی نظام تولید در ترکیه

تولیدات مشترک بین المللی

نظام توزیع و سالن‌های نمایش

تعداد سالن‌های سینما

تعداد پرده‌های سینما

فصل ۴. قوانین و خط مشی گذاری در صنعت فیلم ترکیه

کد سانسور ۱۹۳۹

سانسور در سینمای ترکیه

۱۲۰	قانون ۵۸۴۶ آثار فکری و هنری سال ۱۹۵۱
۱۲۱	قانون ۳۲۵۷ سال ۱۹۸۶
۱۲۲	قانون ارزیابی، طبقه بندی و حمایت از فیلم های سینمایی ۵۲۲۴ سال ۲۰۰۴
۱۲۳	صدور مجوز
۱۲۵	فصل ۵. نهادهای مؤثر در حکمرانی سینمای ترکیه
۱۲۶	نهادهای حاکمیتی
۱۲۶	شرکت رادیو و تلویزیون ترکیه
۱۲۷	وزارت فرهنگ و گردشگری
۱۲۸	اداره کل سینما
۱۳۰	نهادهای غیر حاکمیتی
۱۳۱	سندیکای بازیگران
۱۳۱	انجمن صنفی تهیه کنندگان سینما
۱۳۱	انجمن فیلم سازان
۱۳۲	انجمن صنفی بازیگران سینما
۱۳۲	انجمن صاحبان آثار سینمایی و تلویزیونی
۱۳۳	کمیسیون فعالیت های هنری
۱۳۳	کمیسیون فیلم ترکیه
۱۳۳	انجمن کارگردانان فیلم کوتاه
۱۳۳	انجمن صنفی صاحبان کار سینمای ترکیه
۱۳۴	اتحادیه کارگران سینما
۱۳۴	انجمن بازیگران سینما
۱۳۵	شبکه سینمایی استانبول
۱۳۵	انجمن صنفی صاحبان مشاغل سینمایی
۱۳۵	انجمن تهیه کنندگان سینما و تلویزیون
۱۳۶	انجمن صنفی فیلمنامه نویسان
۱۳۶	انجمن سینمای آنکارا

جشنواره‌ها

- ۱۳۷ جشنواره بین‌المللی فیلم آنتالیا (جشنواره فیلم پرتقال طلایی آنتالیا)
- ۱۳۹ جشنواره فیلم غوزه طلایی
- ۱۳۹ جشنواره فیلم استانبول
- ۱۴۰ جشنواره فیلم آنکارا

فصل ۶. شیوه‌های تأمین سرمایه برای ساخت فیلم در ترکیه

- ۱۴۳ تأمین مالی، بزرگ‌ترین چالش برای تولیدکنندگان ترکیه
- ۱۴۳ تأمین مالی فیلم‌های پر فروش
- ۱۴۴ تأمین مالی فیلم‌های با محبوبیت کم
- ۱۴۵ حمایت اداره کل سینما
- ۱۴۷ کیفیت حمایت اداره کل سینما
- ۱۶۰ طرح‌های حمایتی در مراحل مختلف تولید
- ۱۶۲ میزان حمایت از فعالیت‌های مختلف سرمایه‌ای
- ۱۶۵ چگونگی درخواست حمایت دولتی برای فیلم
- ۱۶۷ تأثیر حمایت‌های دولتی بر حجم تولید فیلم
- ۱۶۸ حمایت شهرداری‌ها از فیلم‌های داخلی
- ۱۶۸ تأمین مالی جمعی
- ۱۶۹ معاهدات بین‌المللی برای حمایت از محصولات مشترک
- ۱۷۳ صندوق جشنواره‌های بین‌المللی
- ۱۷۴ سایر فرصت‌های تأمین مالی داخلی
- ۱۷۵ حمایت از تولید کشورهای خارجی در ترکیه

سخن ناشر

سینما به طور کلی واجد کارکرد تاریخی، تعدد فرهنگی و اجتماعی، همچون انتقال ارزش های فرهنگی، بازنمایی و نقد مسائل اجتماعی و گفتمان سازی است و می تواند به عنوان بازوی کمکی حاکمیت در حل مسائل مربوط به حوزه های فرهنگی و اجتماعی نقش مهمی ایفا کند. به عبارت دیگر، سینما این قابلیت را دارد که به طرح مسئله و ارائه راه حل در حوزه های مهم فرهنگی، اجتماعی، سیاسی بپردازد و بر اساس توانایی اثرگذاری عمیقی که می تواند با استفاده از ابزار هنر بر مخاطبانش داشته باشد، به کاهش معضلات جامعه کمک کند.

سینما علاوه بر این که خود یک حامل فرهنگی مهم است، به عنوان پیشرانی برای سایر محصولات رسانه ای صوتی-تصویری نیز تلقی می شود. بسیاری از استعداد های سینمایی به سایر حوزه های رسانه ای نیز راه می یابند و بسیاری از فیلم های سینمایی منبع الهامی برای محصولات رسانه ای دیگر می شوند و البته این تعامل به شکل معکوس نیز برقرار می شود.

با توجه به این کارکردها، می توان گفت این هنر-صنعت نقش مهمی در نظام حکمرانی فرهنگی و اجتماعی کشورها و نیز حکمرانی فرهنگی جهانی ایفا می کند. به عنوان نمونه، همواره یکی از ابزارهای مهم غرب در سلطه و تهاجم فرهنگی نسبت به دیگر کشورها، استفاده از فیلم و سینما به عنوان حامل های فرهنگی بوده است. اثرات فرهنگی و اجتماعی مهم سینما و نقش بی بدیل آن در نظام حکمرانی فرهنگی و اجتماعی سبب می شود مطالعه ابعاد حکمرانی و سیاست گذاری در مورد آن ضرورت یابد. با این حال، مطالعات تفصیلی چندانی در این زمینه وجود ندارد. بسیاری از مطالعات انجام شده بر ابعاد هنری، رسانه ای و فرهنگی این هنر-صنعت استوار است و فهم آن به عنوان یک مقوله مهم در نظام حکمرانی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. مطالعه

نظام حکمرانی و سیاست‌گذاری سینما در کشورهای مختلف می‌تواند به شکل‌گیری ادبیات حکمرانی و سیاست‌گذاری در مورد سینمای ایران کمک شایانی کند و منشأ ایده‌های سیاستی بدیع و نوآورانه‌ای قرار گیرد که البته باید با اقتضائات فرهنگ اسلامی-ایرانی نیز سازگار باشد.

در همین راستا، پژوهش حاضر به مطالعه نظام حکمرانی و سیاست‌گذاری سینما در چهار کشور آمریکا، انگلستان، ترکیه و چین می‌پردازد. هم‌چنین به علت نقش راهبردی جشنواره‌ها در حکمرانی سینما، جشنواره‌کن و جایزه‌اسکار نیز مورد مطالعه تفصیلی قرار گرفته‌اند.

هدف اصلی این طرح پژوهشی، مطالعه و ارائه گزارشی توصیفی از حکمرانی و سیاست‌گذاری سینما در برخی از مهم‌ترین کشورهای جهان است. نهادها و سازمان‌های مختلفی به صورت مستقیم یا غیرمستقیم در زمینه حکمرانی و سیاست‌گذاری سینما، ایفای نقش می‌کنند که عبارت‌اند از:

۱. نهادها و حاکمیتی سیاست‌گذار

۲. نهادهای حاکمیتی تنظیم‌گر

۳. نهادهای حاکمیتی تبلیغی، پراکنش‌دهنده، یا دارای شأن ارائه خدمت

۴. جشنواره‌ها (اعم از حاکمیتی و غیرحاکمیتی) که کارکردهای حکمرانانه یافته‌اند.

در هر یک از چهار کشور مورد مطالعه، مهم‌ترین نهادهای بازیگر در عرصه حکمرانی سینما، از منظر مؤلفه‌های مرتبط با حکمرانی و سیاست‌گذاری صنعت سینما مورد بررسی قرار گرفته‌اند و نتیجه در قالب یک سند توصیفی برای هر کشور ارائه شده است. مطالعه کشورها بر اساس مؤلفه‌هایی همچون موارد ذیل صورت گرفته است: تاریخچه صنعت سینما در آن کشور، اطلاعات توصیفی یا آماری از وضعیت صنعت سینما در آن کشور، ساختار حاکم و نهادهای دخیل در حکمرانی سینما در آن کشور، قوانین و مقررات حاکم بر صنعت سینما در آن کشور، رویکردها و سیاست‌های کلان حاکم بر نظام حکمرانی سینما در آن کشور، ارتباط صنعت سینمای آن کشور با بازارهای جهانی و معرفی اجمالی جشنواره‌های مهم سینما در آن کشور.

در مطالعه جشنواره‌کن و جایزه‌اسکار، مؤلفه‌هایی همچون «تاریخچه جشنواره»، «ساختار سازمانی»، «جایگاه و کارکردهای آن در نظام حکمرانی»، «مدل تأمین مالی سازمان»، «رویکردهای محتوایی» و «سوگیری‌های ایدئولوژیک و سیاسی» مورد بررسی قرار گرفته است.

پژوهش حاضر اولاً از جهت «منظر مطالعه» (مطالعه ابعاد حکمرانی و سیاست‌گذاری) و ثانیاً از جهت «موضوع مطالعه» (مطالعه حکمرانی سینما در کشورهای خارجی که صاحب تجربه طولانی هستند، ولی پژوهش‌گران ایرانی به تبع غفلت کلی از موضوع حکمرانی سینما، کمتر به آن‌ها پرداخته‌اند)

می‌تواند بدیع و نوآورانه تلقی شود، زیرا همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، عمده مطالعات سینما در جمهوری اسلامی ایران بر ابعاد فرهنگی، هنری و اجتماعی سینما تمرکز دارد و مسئله حکمرانی و سیاست‌گذاری سینما کمتر مورد توجه بوده است. غفلت از این منظر سبب می‌شود حاکمیت جمهوری اسلامی ایران نتواند حکمرانی مناسبی را در این عرصه رقم بزند و به همین علت به جای آن‌که صنعت سینما یک فرصت برای نظام حکمرانی فرهنگی باشد، گاهی به تهدیدی برای آن تبدیل می‌شود. هم‌چنین به عللی، از جمله فقر دانش حکمرانی در این عرصه، سینمای ایران نتوانسته نقش مهمی در توسعه گفتمان انقلاب اسلامی به خارج از مرزهای ایران داشته باشد.

حکمرانی و سیاست‌گذاری هنر-صنعت سینما در ایران فاقد منطق و چارچوب کارکردی-نهادی مطلوب است. علاوه بر پالشی‌ها و نقصان‌های درون‌نهادی همچون ابهام مأموریت‌ها و فریبهی ساختاری که اثربخشی و کارایی برخی نهادها را با اختلال مواجه کرده، فقدان نقشه جامع کارکردی-نهادی و نیز تشتت و تداخل بین‌نهادی، به مشکلات افزوده است. مطالعه و بررسی حکمرانی و سیاست‌گذاری صنعت سینما در کشورهای مختلف جهان، می‌تواند به شکل‌گیری ایده‌های نوآورانه برای بهبود و ارتقای عملکرد نهادهای سینمایی ایران کمک شایان توجهی کند. این مسئله هم در مورد مسائل درون‌نهادی و هم در مورد شیوه تعامل نهادها با یکدیگر و نیز جایگاه آن در نقشه جامع نهادی کشور در حوزه سینما، اهمیت دارد. به همین دلیل، مطالعه کشورهای مختلفی که ایده‌ها و نظام‌های حکمرانی متفاوتی دارند، ضروری است. در پژوهش حاضر تلاش شده کشورها و جشنواره‌های مورد مطالعه به صورت متنوع انتخاب شوند تا با ایده‌های مختلف حکمرانی و سیاست‌گذاری سینما آشنایی بیشتری حاصل شود؛ آشنایی که بر گفتمان‌های فرهنگی و ایدئولوژیک متفاوتی تکیه دارند و به دنبال اهداف متفاوتی نیز هستند.

این پژوهش و پژوهش‌های مشابه آن هم‌چنین می‌توانند به شکل‌گیری ایده‌هایی برای ترسیم وضع مطلوب نهادی در ایران (و در صورت نیاز، بازطراحی نهادی در برخی بخش‌ها) کمک کنند و منشأ ایده‌های پژوهشی دیگری نیز واقع شوند.

بدین وسیله از زحمات و حسن همکاری همه عزیزانی که در به فرجام رسیدن این مجموعه تلاش کرده‌اند، صمیمانه قدردانی می‌کنم.

حمیدرضا بشیری‌فراز

مدیر مرکز انتشارات، آموزش و پژوهش بنیاد سینمایی فارابی

شباهت‌های گفتمانی و قرابت جغرافیایی بین ایران و ترکیه باعث شده همواره محصولات فرهنگی این دو کشور، از جمله فیلم و سریال مورد توجه یکدیگر قرار گیرد. در سال‌های اخیر این مراودات به عللی، از جمله پیشرفت‌های فناورانه در تجهیزات ساخت فیلم و سریال و افزایش کیفیت محصولات ترکیه‌ای و نیز سهولت انتقال محصولات رسانه‌ای بین دو کشور از طریق پخش ماهواره‌ای و فضای مجازی، توسعه قابل توجهی پیدا کرده است.

اقدامات حاکمیتی موفق ترکیه در جهت تبدیل شدن آن کشور به قطب صنعت فیلم و سریال در جهان موجب شده در سال‌های اخیر سیل عظیمی از تولیدات ترکیه‌ای به سمت ایران سرازیر شود و مورد توجه مخاطبان ایرانی قرار گیرد. فیلم و سریال هرچند یک محصول رسانه‌ای است، اما می‌تواند تأثیرات فرهنگی، اقتصادی و سیاسی متعددی بر مخاطبان خود داشته باشد. به عنوان نمونه‌ای از تأثیرات فرهنگی، می‌توان به توسعه آموزشگاه‌های زبان ترکی استانبولی در ایران اشاره کرد که انگیزه زبان‌آموزی بخش قابل توجهی از مشتریان آن، دستیابی به فهم بی‌واسطه از سریال‌های ترکیه‌ای است. برخی مطالعات مربوط به کشورهای عربی مدعی هستند که این سریال‌ها نرخ طلاق در سودان، عربستان و سوریه را افزایش داده است. در این مطالعات این چنین تحلیل شده که بازیگران مرد این سریال‌ها، لذت تماشای زنانه را برای زنان عرب به ارمغان آورده‌اند، تا جایی که رفتار و ظاهر برخی از این بازیگران به سنگ محک برای قضاوت زنان عرب در مورد مردان عرب تبدیل شده است (Kraidy & Al-Ghazzi, 2013). از منظر تأثیرات اقتصادی، می‌توان به تأثیر این سریال‌ها بر رونق صنعت توریسم ترکیه اشاره کرد (Yanardagolu & Karam, 2013). از منظر تأثیرات سیاسی، برخی مطالعات نشان می‌دهد که سریال‌های ترکیه‌ای یکی از عوامل مؤثر بر توسعه قدرت نرم ترکیه در کشورهای خاورمیانه بوده است، که از این میان می‌توان به پژوهشی که روی دانشجویان قطری انجام شده، اشاره کرد (Berg, 2017).

ارائه توصیف و تحلیل دقیقی از نظام حکمرانی و سیاست‌گذاری ترکیه در زمینه هنر-صنعت سینما و تبیین سیاست‌ها و راهبردهای آن در دوره‌های تاریخی مختلف و نیز تشریح پیامدهای این سیاست‌ها می‌تواند اولاً و اجد آموزه‌های سیاستی مختلفی برای نظام حکمرانی سینما در ایران باشد و ثانیاً ایده‌های مختلفی در زمینه شیوه تعامل مطلوب بین سینمای دو کشور را شکل دهد.